CZU: 821.135.1(478).09-94
https://doi.org/10.52505/lecturi.2025.07.15

ASPECTE ALE MEMORIEI AUTOBIOGRAFICE ÎN JURNALUL LUI CONSTANTIN CHEIANU

Inga SOROCEAN
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”al USM
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5177-8811

Rezumat. *În jurnalul său*, „*M-a făcut mama existențialist*: *jurnal*, *memorii*, *confesiuni*”, *apărut în 2025*, *la Editura Cartier*, *Constantin Cheianu oferă un spațiu generos amintirilor prin care prezentul se interconectează cu trecutul*, *redefinind imaginea de sine a personajului diaristic în timp și spațiu. Anume îmbinarea discursului confesiv cu cel memorialistic ne-a permis o abordare a textului din perspectiva memoriei autobiografice*, *înțeleasă ca proces de reconstrucție a evenimentelor vieții care facilitează înțelegerea sinelui. Am urmărit atât conținutul episoadelor rememorate*, *cât și dinamica amintirilor traumatice*, *pentru a surprinde efectele acestora asupra imaginii de sine a personajului diaristic.*
Cuvinte-cheie: *memorie autobiografică*, *identitate*, *confesiune*, *amintire*, *traumă.*

Aspects of Autobiographical Memory in Constantin Cheianu's Ddiary

Abstract. *In his diary*, “*My mom made me an existenialist*”, *published in 2025*, *by Cartier Publishing House*, *Constantin Cheianu offers a generous space to memories through which the present interconnects with the past*, *redefining the self-image of the diaristic character in time and space. Namely*, *the combination of confessional discourse with the memorialistic one*, *allowed us to approach the text from the perspective of autobiographical memory*, *understood as a process of reconstruction of life events that facilitates understanding of the self . We followed both the content of the remembered episodes and the dynamics of traumatic memories in order to capture their effects on the self-image of the diaristic character.*
Keywords: *autobiographical memory*, *identity*, *confession*, *remembrance*, *trauma.*

Volumul „*M-a făcut mama existențialist*: *jurnal*, *memorii*, *confesiuni*”, apărut recent la Editura Cartier, îmbină, în textura paginilor, atât note zilnice, marca definitorie a oricărui text confesiv, cât și elemente de memorialistică, amintiri și

experiențe fundamentale care au marcat traseul devenirii omului și scriitorului Constantin Cheianu. În acest context, importanța *memoriei* și procesului de *rememorare* pentru continuitatea identității personajului de jurnal este evidentă, ele constituind liantul, pe axa temporală, dintre instanța narativă din prezent și eul revolut (din trecut), surprins în parcurgerea etapelor firești ale formării de sine. Acest tip de memorie, reapelată de subiect în mod conștient pentru a face referință la evenimente, fie ele fericite sau traumatizante, la oameni, obiecte și locuri din trecut, este numită de către Eric R. Kandel, unul dintre pionerii științei cognitive moderne, „memorie complexă" sau „explicită" (Kandel, 2024, p. 257). Având un puternic caracter individual, amintirile generate de acest tip de memorie sunt încorporate în momentele cotidiene din prezent, fiind exprimate prin imagini sau cuvinte. În cazul scriiturii diaristice, ele devin parte din narațiunea despre sine, iar această fuziune aduce în discuție termenul de *memorie autobiografică*, care respectă patru criterii de bază pe care le găsim și în prezentul jurnal: se referă la un trecut personal, prezintă evenimentele într-o manieră narativă, conține referințe sau permite accesul lectorului la starea internă în momentul trăirii evenimentului (gânduri, emoții etc.) și implică subiectul ca actor sau martor al evenimentelor trecute (Ticu, 2004, p. 18). Astfel, memoria devine un laborator de construcție, analiză și interpretare a trecutului, iar procesul de rememorare – echivalentul reîntoarcerii la sine, ce permite o dezhumare a trăirilor și a eurilor preexistente care, odată metabolizate, reîntregesc identitatea personajului.

Pornind de la aceste precizări teoretice, ne-am propus să urmărim cum, prin procesul de retrospecție, memoria autobiografică completează rețeaua de amintiri din jurnal, favorizând reevaluarea și înțelegerea sinelui. Ne-a interesat atât conținutul episoadelor rememorate, dinamica anumitor tipuri de amintiri (traumatice, flash), climatul emoțional în care au loc, cât și efectul lor asupra conștiinței de sine a personajului diaristic. Întrucât memoria autobiografică nu mizează pe exactitatea experienței trăite, ci pe „interpretări personale ale experienței sau semnificații personale" care se modifică odată cu „schimbările sinelui" (*Ibidem*, p. 140), amintirile vor fi interpretate în relație directă cu stările personajului și scopul diaristului. Vom investiga, în esență, problema unei identități narative care își ancorează memoria într-un trecut plin de amintiri pentru a asigura cunoașterea adevărului despre sine.

Momentul inițial de fixare a subiectului narator în cadrul spațio-temporal din prezent este „29 iulie 2023, sâmbătă", „ultima zi de muncă la Jurnal TV" (Cheianu, 2025, p. 9), un moment de cotitură în existența personajului care urmează să intre în marea familie a pensionarilor. Decizia de a pleca într-un moment de succes profesional provoacă nedumeriri din partea colegilor. Deși cauza invocată de jurnalistul Constantin Cheianu este scrierea unei cărți, aflăm imediat că adevăratul motiv este vârsta care îl face vulnerabil. De aici și miza

principală a diaristului – cunoașterea și acceptarea de sine la această vârstă a revizuirilor: „Cu patru ani în urmă, când împlineam șaizeci de ani, mi-am simțit pentru prima dată vârsta. Trupul și-a revendicat, brusc, o existență a lui, pe care până atunci nu o băgam în seamă, mintea nu a mai dat randament decât pentru două-trei ore pe zi în locul celor șase-șapte de cândva, memoria a început să mă fenteze la tot pasul, iar în plus la bolile ce mocnesc în mine la diverse vârste, au apărut, peste noapte, câteva noi.

Prin urmare, mi-am zis ritos, am șaizeci de ani, a venit momentul să înțeleg totul despre mine și despre viața mea, nu mai e timp pentru ezitări și amânări.

Și iată-mă scriind această carte, de la care aștept să mă învețe să fiu bărbatul de șaizeci și patru de ani" (*Ibidem*, p. 9).

Revizitarea trecutului îndepărtat în care se proiectează relația problematică și dureroasă a copilului cu o mamă severă și pretențioasă constituie un prim nivel al *amintirilor traumatice*, acele zone „întunecate" ale istoriei vieții care provoacă „intense emoții negative" greu de uitat și consecințe dureroase pe termen lung asupra percepției și formării de sine (Ticu, 2004, p. 11). Climatul emoțional în care sunt devoalate cele mai intime trăiri ale copilului vizează stări de nefericire, dezamăgire și suferință, convertite, la vârsta maturității, într-o stare generală de neliniște: „De obicei, când ne amintim de mamele noastre, memoria ne prepară un fel de imagine-simbol, care trebuie să transmită esența celeia la care ne gândim și, totodată, să ne emoționeze profund. Ce imagine am atunci când îmi amintesc de maică-mea? A unei persoane niciodată calmă, destinsă, binedispusă, așa era în copilăria noastră, adică mereu în priză, mereu încordată, mereu pregătită să dea ori să primească o ripostă. Cum o vedeam, cu soră-mea, cum ne încordam la rândul nostru. Peste ani reflexul acesta a luat forma unei neliniști interioare permanente, noi ne facem griji mereu și ne așteptăm la ce e mai rău (Cheianu, 2025, p. 82).

Prima amintire despre mama este generată de un exercițiu de autocontemplare care are ca efect descoperirea unui complex în legătură cu propria înfățișare, mai exact, cu înălțimea de un metru și nouăzeci de centimetri. Rădăcinile reflexului de „comprimare", de ajustare a corpului la înălțimea celorlalți, le găsim în amintirea primei zile de școală. Caracterul penibil al momentului este explicat prin drama copilului ceva mai răsărit decât alți școlari, care se pomenește obiectul jignirii publice. Aflat în fața unei amenințări din partea elevilor mai mari, obișnuiți să-i terorizeze pe cei mici, copilul simte necesitatea protecției materne, dar nici nu încearcă s-o ceară, alegând tăcerea de frică să nu-și dezamăgească mama care nu tolerează astfel de slăbiciuni: „Știu cu precizie când a luat naștere acest reflex, s-a întâmplat în ziua în care mama m-a dus la școală în clasa întâi. Este una din primele amintiri ferme pe care le am despre mine și poate că mi-a intrat adânc în cap pentru că am fost nefericit […] Nu am îndrăznit să apelez la ajutorul ei,

pentru că, ori de câte ori mă plângeam ori manifestam slăbiciune, o dezamăgeam și iritam, voia de pe atunci să mă știe puternic și neplângăcios." (*Ibidem*, pp. 10-11). Este clar, din acest fragment, că memoria faptelor merge mână în mână cu memoria stărilor, cu amintirea acelor sentimente viscerale din copilăria îndepărtată care copleșesc eul din prezent. Ceea ce urmează este o încercare de disecare, analiză și metabolizare a amintirii. Eul memorialist se convertește într-un analist lucid, încercând să explice atitudinea și comportamentului copilului, numit mai târziu „perfecționism maladiv" (*Ibidem*, p. 50), prin ochii și mentalitatea maturului care înțelege efectul distructiv al obsesiilor din trecut asupra evoluției sale ulterioare. Sunt amintiri de nivelul doi, intermediare, ce leagă trecutul de prezent prin contabilizarea atentă a eșecurilor din tinerețe, condiționate de trăirile traumatice în raport cu mama (eșecurile în relațiile cu femeile) – figură emblematică în procesul de autoanaliză – și cu tatăl (abuzul de alcool). Evocarea este, în acest caz, „un proces de creație" (Kandel, 2024, p. 258), peste miezul amintirii primare fiind proiectate viziuni și stări de moment din planul prezentului. Revizitarea unei amintiri nu înseamnă o recuperare obiectivă, neschimbată, mai ales că trăirile, în momentul reamintirii, modifică amintirea inițială care se modelează în timp. În jurnalul lui C. Cheianu, astfel de fragmente-amintiri, deși se construiesc în jurul unei emoții dominante, conțin și o tentativă de obiectivare a diaristului-memorialist față de momentul trăirii evenimentului. Astfel, ele pot fi receptate ca o variantă a ședințelor psihoterapeutice care pun față în față cele două euri: copilul care a trăit evenimentele și maturul care este atent la stările trăite de primul. Asupra celor două instanțe se proiectează privirea hermeneutului, a specialistului cu lecturi de specialitate (Freud etc.) care trebuie să fie imparțial și să rezolve cazul pacientului: „Copilul care nu se simte iubit în familie caută iubire în afara familiei.

Îmi amintesc că, în copilărie, eram obsedat să plac la toată lumea, să nu dezamăgesc pe nimeni. Probabil, mi-am dorit, înainte de toate, să nu-i dezamăgesc și să-i fac mândri de mine pe părinți, în special pe mama, dar, fiindcă mi s-a părut că nu reușesc, am sfârșit prin a face tot ce pot ca să nu dezamăgesc pe nimeni, să fiu pe placul tuturor. […] Gândul că am dezamăgit pe cineva ori că nu plac cuiva mă făcea să uit de prețuirea celorlalți și să sufăr.

Nu-mi ascultam dorințele, eram atent la ce vor alții, nu-mi puneam problema, de pildă, cu cine vreau să fiu prieten, ci să accept prietenia oricui. Când a venit epoca primelor îndrăgostiri, nu am avut curajul să-i propun să ieșim fetei care îmi plăcea de teama unui refuz, am abordat-o pe una despre care eram sigur că n-o să spună „nu". Niciodată, mai târziu, nu am încercat să cuceresc o femeie care mă atrage, fiind convins că nu am sorți de izbândă, m-am mulțumit să le abordez

doar pe acelea care îmi arătau interes și simpatie vădite. Mi se părea suficient să fiu iubit de femeie, sentimentul ei ca și cum îl conținea și pe al meu.

Cu anii am învățat să-mi ascult și să-mi impun eul, dar nici astăzi nu cred că am scăpat cu totul de obsesia din copilărie" (Cheianu, 2025, p. 15).

În partea a doua a jurnalului, se atenuează din suferința și atitudinea critică a fiului față de cea care i-a dat viață. Nu vom depista urme de ură, acuzări sau stări alienante, ci o atitudine profund umană față de o mamă „slabă, neputincioasă, neajutorată" (*Ibidem*, p. 135). Rememorarea ultimilor ani cu mama se face de pe o poziție neutră, într-o încercare de a-i înțelege felul de a fi: „Acum semiinconștiența și slăbiciunea au făcut din ea o ființă docilă, neputincioasă, resemnată, se lăsa, pentru prima dată, fără voia ei, ajutată, compătimită, iubită. Odată cu ea, mă înmuiam și eu pe dinăuntru, pentru că nici eu nu m-am lăsat niciodată ajutat, compătimit, iubit. Mă gândeam cât de mult mi-a lipsit asta la ea, să fie slabă și neajutorată, să mă lase să o ajut și s-o jelesc din suflet" (*Ibidem*, pp. 134-135).

Amintirile despre tată se înscriu și ele în grupul celor traumatice, figura paternă fiind receptată ca factor perturbator al relației și așa tensionate cu mama. Deși primele rememorări înregistrează dorința fiului de a-i semăna, ulterior, problemele tatălui cu alcoolul vor altera legătura dintre cei doi: „Despre tata. Dacă despre maică-mea scriu mult și ușor în această carte, nu se întâmplă la fel cu celălalt părinte al meu. […] Am foarte puține amintiri cu el din perioada în care nu era dependent, sunt de până la vârsta de opt-nouă ani. Atunci țin minte că voiam să-i semăn, îi imitam gesturile, obișnuințele, de pildă că nu-i plăcea mămăliga, prefera pâinea. Apoi adusese din armată pasiunea pentru fotbal și postura de fan al clubului armatei „ȚSKA", m-am făcut și eu fan al respectivului club" (*Ibidem*, p. 111). Urmează o „dezidealizare a obiectului" (Luca, 2024, p. 348) și, în paralel, o dezidealizare de sine, asemănarea cu tatăl realizându-se prin conectarea la partea tenebroasă a ființei căzute în păcat: „Iar pentru ca să mă năucesc în ultimul hal cu evoluția mea, mai trebuia ca repulsia și ura pe care mi le provocaseră, în copilărie și adolescență, alcoolul și un tată bețiv, să se preschimbe în timp, pe un fond de fatalism și jemanfișism, în opusul lor, împingându-mă exact acolo unde eșuase tata, la alcoolism.

Abia după toate astea voi fi înțeles o butadă care mi se păruse absurdă până atunci: «Devii ceea ce condamni»" (*Ibidem*, p. 62).

Un factor esențial în cunoașterea de sine îl constituie și amintirea de tip flash (*flashbulb memories*) care se referă la „amintirile intense și foarte detaliate asociate cu evenimente de o mare importanță personală și/sau care implică emoții puternice (Ticu, 2004, p. 183). Conform specialiștilor, aceste amintiri pot fi și „o ilustrare a situației în care date ale memoriei autobiografice se împletesc cu cele ale memoriei sociale sau dovada unor situații în care narațiunile publice

(memoria socială) și narațiunile personale (memoria autobiografică) se intersectează în memorie" (Ticu, 2004, p. 16). Ele se axează pe importanța unui eveniment (personal sau public) și intensitatea trăirii afective din acel moment. O astfel de amintire este generată, în paginile jurnalului analizat, de starea de uluire trăită de C. Cheianu, în calitate de șef al Departamentului Teatru la Ministerul Culturii, într-un moment de încercare a aplanării conflictului iscat între administrația Circului și colaboratorii de acolo. Scena îi reamintește de cearta dintre părinți, creând efectul unei rememorări în lanț: „în clipele în care discutam cu administrația, în birou au dat năvală vreo douăzeci de angajați, care au început să urle la șefii lor, aceia răspunzându-le cu aceeași monedă. Am trăit ceva apropiat de ceea ce se întâmpla în copilărie, când părinții strigau în neștire unul la altul, gata să se încaiere, și nu am găsit nimic mai bun decât să mă ridic în tăcere și să plec pur și simplu, lăsând diferendul baltă și pe colegii mei cu gurile căscate" (Cheianu, 2025, p. 39).

În mare parte, experiențele rememorate sunt marcate de răni emoționale cauzate de înstrăinarea de părinți, în special de lipsa afecțiunii sau „nearătarea" iubirii din partea figurii materne. Ele devin punct de reper în călătoria spre propria identitate, cauză, dar și oportunitate de transformare a eului în plan existențial. În această cheie ar trebui să înțelegem expresia din titlul jurnalului „*M-a făcut mama existențialist*". Intenția ludică a autorului este evidentă: contează nu atât ideea de naștere ca proces natural prin care copilul apare în această lume, cât cea de impact al rolului mamei în formarea de sorginte existențialistă a omului și scriitorului Constantin Cheianu, o formare cu rădăcini autobiografice și literar-filosofice evidente. „Eseurile" lui Montaigne, „Mitul lui Sisif" de A. Camus, „Greața" de Jean Paul-Sartre, „Regele moare" de E. Ionesco sunt lecturi care constituie fundamentul conceptual al viziunii existențialiste despre lume la care se aliniază Constantin Cheianu, transformându-se, cu timpul, într-o grilă de înțelegere a lumii și a sinelui. „Luându-mi-i ca modele pe Camus și Ionesco, am compus primele mele lucrări literare, nuvela „Merișor" și piesele „Luministul" și „Plasatoarele", care mi se par până astăzi cele mai reușite din tot ce am scris (*Ibidem*, p. 36), conchide diaristul. Pe de altă parte, autorul nu exclude din această ecuație componenta afectivă: „Relația mamă-copil cu o mamă ca a mea trebuia reîncepută în fiecare zi de la zero" (*Ibidem*, p. 49); „Și eu făceam tot ce pot ca să câștig bunăvoința mamei, chiar dacă știam că e o strădanie „absurdă", zadarnică. Nu cumva ar trebui să deduc de aici că existențialismul meu nu este unul adevărat, întrucât are o bază mai degrabă afectivă decât una conceptuală? … A și început să-mi fluture pe buze un vers cu iz folcloric: „M-a făcut mama existențialist" (*Ibidem*, p. 53).

Călătoria mentală în propriul trecut, marcată de decepțiile și eșecurile personale, are ca efect recunoașterea și asumarea celor patru euri care se mișcă

în matca aceleiași identități: „Romanticul” – o „pojghiță a ființei” personajului (*Ibidem*, p. 60); „Frustratul”, care ocupă „miezul” eului; „Metafizicianul”, „un ins torturat de gândul morții și îndrăgostit de existențialism”, și „Lascivul” – un „cineva […] obsedat de sex” (*Ibidem*, p. 61). Scoaterea acestor „inși” de după măștile protectoare ale sinelui este un act de mare curaj din partea autorului care se lasă, astfel, judecat și evaluat de către cititor. Efectul este pe măsura așteptărilor. Bilanțul realizat de diarist, în ultimele pagini, mărturisește despre o împăcare a omului cu trecutul, dar și revelația scriitorului C. Cheianu, dramaturg și romancier consacrat, în raport cu propriul scris: „Cartea de față și genul de scris la care am acces aici îmi dau sentimentul că aș fi, poate, mai aproape de ținta pe care mi-am propus-o (nu înseamnă că am să și o ating). Să rezulte de aici că opțiunea pentru literatură a fost o greșeală și că trebuia, din start, să îmbrățișez „eseul”, „scrisul în fragmente”, pe care l-am îndrăgit încă de la douăzeci și cinci de ani, când l-am citit pe Montaigne pentru prima dată, cu mult înainte de a-mi fi scris prima proză? […] Chiar dacă bilanțul pare mai degrabă trist decât reconfortant, faptul că am acces aici, că am ajuns să „înțeleg”, să „știu”, mă face aproape fericit” (*Ibidem*, pp. 136-137).

Conchidem că memoria autobiografică asigură întoarcerea regulată a privirii diaristului spre experiențele preponderent triste, ceea ce permite examinarea rolului decisiv al părinților în geografia propriului destin. Integrarea amintirilor atât de intime în actul existențial al prezentului și, paralel, în actul scriiturii, nuanțează o asumare deplină a acestui trecut devenit parte din sinele lui C. Cheianu, constituind, în cele din urmă, un factor eliberator și salvator al identității.

Referinţe bibliografice:

1. CHEIANU, Constantin. *M-a făcut mama existențialist*: *jurnal*, *memorii*, *confesiuni*. Chișinău: Editura Cartier, 2025. ISBN: 978-9975-79-907-2.

2. LUCA, Daniela. *Tatăl*: *psihanaliza paternității astăzi*. București: Editura Litera, 2024. ISBN: 978-630-342-234-3.

3. KANDEL, Eric R. *În căutarea memoriei*. Traducere din limba engleză de Ovidiu-Gheorghe Ruța. Iași: Editura Polirom, 2024. ISBN: 978-973-46-9933-9.

4. TICU, Constantin. *Memoria autobiografică*: *definirea sau redefinirea propriei vieți*. Iași: Institutul European, 2004. ISBN: 973-611-314-0.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.